Szociológiai Szemle 36(3): 37–59.

A helyi önazonosság védelme mint a térbeli (im)mobilitás kormányzásának eszköze

The protection of local identity as an instrument for governing spatial (im)mobility

Mitrovics Zoltán[1]

https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.22975
Beérkezés: 2026.05.01.
Átdolgozott változat beérkezése: 2026.08.17.
Elfogadás: 2026.09.14.

Összefoglaló: A tanulmány a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvényt és az annak alapján létrejött önkormányzati rendeletalkotási gyakorlatot vizsgálja a térbeli (im)mobilitás kritikai szociológiai perspektívájából. A kritikai mobilitáskutatás, a jogföldrajz és a kormányzatiság elméleti kereteire támaszkodva amellett érvel, hogy a törvény kulcsfogalmai – különösen a „helyi közösség", a „helyi önazonosság", a „település karaktere" és a „helyi életforma" – nem semleges leíró kategóriák, hanem olyan normatív konstrukciók, amelyek közvetetten alakítják a térhez való hozzáférés, az ingatlanszerzés, a lakcímlétesítés és a letelepedés feltételeit. A tanulmány kvalitatív jogszociológiai dokumentumelemzésre épül, amelyet kategóriaalapú kódolás és kritikai diskurzuselemzési szempontok egészítenek ki. A törvényi szabályozás, a végrehajtási rendelet és 263 település helyi önazonosság védelmére hivatkozó önkormányzati szabályozásának elemzése azt mutatja, hogy a helyi önazonosság védelme a gyakorlatban olyan szabályozási mintázatokat hozhat létre, amelyek a mobilitást nem közvetlenül tiltják, hanem társadalmi, adminisztratív, gazdasági, morális és térhasználati feltételekhez kötik. A tanulmány fő állítása szerint a szabályozás a térhez való hozzáférés és a helyi tagság újraszabályozásának eszközeként értelmezhető, amely strukturálisan egyenlőtlenül érintheti a különböző társadalmi helyzetű csoportok letelepedési lehetőségeit.

Kulcsszavak: térbeli (im)mobilitás, kritikai mobilitáskutatás, jogföldrajz, helyi önazonosság, kormányzatiság

Abstract: This study examines Act XLVIII of 2025 on the Protection of Local Identity and the related municipal regulatory practices from the critical sociological perspective of spatial (im)mobility. Drawing on critical mobility studies, legal geography and the concept of governmentality, it argues that the law's key categories — especially "local community", "local identity", "settlement character" and "local way of life" — are not neutral descriptive terms but normative constructions that indirectly shape the conditions

1 Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Közösségi és Szociális Tanulmányok Tanszék, egyetemi tanársegéd, ORCID: 0009-0007-1806-5733, mitrovics.zoltan@pte.hu

of access to space, property acquisition, residence registration and settlement. The study is based on qualitative socio-legal document analysis, complemented by critical discourse-analytical perspectives and category-based coding. The analysis of the statutory framework, the implementing government decree and municipal regulations adopted in 263 settlements shows that the protection of local identity may generate regulatory patterns that do not directly prohibit mobility, but render it conditional upon social, administrative, economic, moral and spatial requirements. The study argues that the regulation can be interpreted as an instrument for reorganising access to space and local membership, with potentially unequal consequences for the settlement opportunities of different social groups.

Keywords: spatial (im)mobility, critical mobility studies, legal geography, local identity, governmentality

1. Bevezetés

A térbeli mobilitás a késő modern társadalmak egyik meghatározó tapasztalata, ugyanakkor a mozgás lehetősége korántsem egyenlően hozzáférhető társadalmi erőforrás. Az „új mobilitási paradigma" a mozgást, az áramlást és a kapcsolódást a társadalmi szerveződés alapvető dimenzióiként értelmezi (Sheller & Urry, 2006; Cresswell, 2010). E megközelítésben a mobilitás nem pusztán fizikai helyváltoztatás, hanem hatalmi viszonyokba, intézményi feltételekbe és normatív elvárásokba ágyazott társadalmi gyakorlat (Adey, 2017; Sheller, 2018). A tanulmány a *mobilities studies* nemzetközi irányzatára magyarul kritikai mobilitáskutatásként hivatkozik, követve azt a hazai szakirodalmi törekvést, amely a térbeli mozgások, hozzáférési feltételek és immobilitási formák társadalmi elemzését megkülönbözteti a klasszikus társadalmi mobilitáskutatástól (Zsinka, 2024; Váradi, 2020; Zsinka & Berger, 2026). Ebből a perspektívából az immobilitás sem egyszerűen a mobilitás hiánya, hanem gazdasági, jogi, intézményi és kulturális tényezők által alakított társadalmi helyzet. A hazai kutatások is rámutattak arra, hogy a mobilitás, az immobilitás, a térbeli habitus és a helyhez kötöttség kérdése különösen fontos a vidéki térségek, a területi egyenlőtlenségek és a helyi társadalmak vizsgálatában (Váradi, 2020; Berger, 2018; Tomay & Berger, 2024a).

A tanulmány e megközelítésből vizsgálja a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvényt (a továbbiakban: Hötv.) és az annak alapján kialakult önkormányzati rendeletalkotási gyakorlatot. A törvény deklarált célja a helyi közösségek önazonosságának, életformájának és társadalmi rendjének védelme. A szabályozás ugyanakkor túlmutat a szűken vett térhasználat, ingatlanszerzés, lakcímlétesítés és letelepedés kérdésén, mivel közvetetten érintheti a lakhatáshoz, a tulajdonhoz való hozzáféréshez, a mozgásszabadsághoz, a munkavállaláshoz, a szociális biztonsághoz, valamint a lakcímhez kötődő oktatási, egészségügyi és szociális jogosultságokhoz kapcsolódó társadalmi lehetőségeket is. Szociológiai szempontból azonban az a kérdés, hogy a „helyi közösség", a „helyi önazonosság", a „település karaktere" és a „helyi életforma" fogalmai miként válnak a térhez való hozzáférés, az ingatlanszerzés, a lakcímlétesítés és a letelepedés feltételeit alakító kategóriákká. A tanulmány kiinduló állítása szerint a szabályozás jelentősége nem elsősorban a

mobilitás közvetlen tiltásában, hanem annak társadalmi és intézményi feltételessé tételében ragadható meg.

Az elemzés a kritikai mobilitáskutatás, a jogföldrajz és a foucault-i értelemben vett kormányzatiság (*governmentality*) összekapcsolására épül. A kormányzatiság fogalma arra utal, hogy a társadalmi cselekvések irányítása nemcsak közvetlen kényszerrel vagy tiltással, hanem normák, kategóriák, eljárások, igazolási kötelezettségek és intézményi elvárások révén is történhet (Foucault, 1991, 2007). A jogföldrajzi megközelítés ezzel összhangban a jogot nem semleges szabályrendszerként, hanem a térhez való hozzáférés és a társadalmi viszonyok aktív alakítójaként értelmezi (Blomley, 1994; Faragó, 2016; Nemes Nagy, 2014). A magyarországi városvidék viszonyok, a belső migráció mintázatai, a területi egyenlőtlenségek és a helyi társadalmak eltérő erőforrásai különösen érzékeny kontextust adnak e szabályozás értelmezéséhez (Enyedi, 2012; Kovách, 2012).

A tanulmány központi kutatási kérdése a következő: miként alakítja át a helyi önazonosság védelméről szóló szabályozás a térhez való hozzáférés és a letelepedés normatív feltételeit, és hogyan járulhat hozzá a térbeli mobilitás társadalmilag szelektív kormányzásához? A kérdéshez kapcsolódva azt vizsgálom, hogy a törvényi szabályozás és az önkormányzati rendeletek milyen módon különböztetik meg a legitimnek tekintett és problematikusként kezelt mobilitási formákat, milyen adminisztratív, gazdasági, morális és térhasználati feltételekhez kötik a letelepedést, és mindez milyen következményekkel járhat az immobilitás intézményesülése szempontjából.

Az elemzés a 2025. évi XLVIII. törvény, annak végrehajtási rendelete és az adatgyűjtés 2026. március 10-i lezárásáig azonosított 263 település helyi önazonosság védelmére hivatkozó önkormányzati rendeleteinek kvalitatív jogszociológiai dokumentumelemzésére épül, amelyet kritikai diskurzuselemzési szempontok és kategóriaalapú kódolás egészítenek ki. A tanulmány nem alkotmányjogi vagy jogdogmatikai elemzésként vizsgálja a szabályozást, hanem azt elemzi, hogy a jogi kategóriák és önkormányzati eljárások milyen társadalmi jelentéseket, hozzáférési feltételeket és potenciális kizárási mechanizmusokat hoznak létre. Ebből következően az alapjogi és jogegyenlőségi kérdések nem önálló jogi vizsgálat tárgyaként, hanem a térhez való hozzáférés, a helyi tagság és a társadalmi szelekció szociológiai problémáiként jelennek meg.

A tanulmány először az elméleti keretet és a társadalmi-kulturális kontextust mutatja be, majd ismerteti az adatokat és a módszertani eljárást. Az eredményeket tárgyaló fejezet a törvényi szabályozás normatív logikáját és az önkormányzati rendeletalkotás empirikus mintázatait elemzi. A következtetések a helyi önazonosság védelmének társadalmi következményeit a térbeli mobilitás feltételessé tétele felől értelmezik.

2. Elméleti keret és szakirodalmi áttekintés

A tanulmány elméleti kiindulópontja az, hogy a térbeli mobilitás társadalmilag szervezett, intézményileg szabályozott és normatív jelentésekkel ellátott gyakorlat. A mozgás lehetőségei és korlátai nem egyenlően oszlanak meg, ezért a mobilitás és az immobilitás nem egymást kizáró állapotokként, hanem egymással összefonódó társadalmi folyamatokként értelmezhetők. Az elméleti keret a kritikai mobilitáskutatás, a motilitás (*motility*), a kormányzatiság, a jogföldrajz, a kritikai diskurzuselemzés, valamint a társadalmi kizárás és területi stigmatizáció szakirodalmára épül. E megközelítések együtt teszik értelmezhetővé, hogy a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás miként alakíthatja a térhez való hozzáférés, a letelepedés és a helyi tagság feltételeit.

2.1. Kritikai mobilitáskutatás, immobilitás és mobilitási tőke

A nemzetközi mobilitáskutatás egyik meghatározó fordulópontja az „új mobilitási paradigma" volt, amely a mozgást, az áramlást és a kapcsolódást a modern társadalmak alapvető szervezőelveiként értelmezi (Sheller & Urry, 2006). E megközelítésben a mobilitás nem pusztán fizikai helyváltoztatás, hanem társadalmi gyakorlat, jelentésképző folyamat és hatalmi viszony. Cresswell (2010) a mobilitás politikájáról beszél, amely szerint a mozgás jelentősége azon keresztül ragadható meg, hogy kik mozoghatnak, milyen feltételekkel, milyen elismeréssel és milyen ellenőrzés mellett. Adey (2017) a mobilitás társadalmi beágyazottságát hangsúlyozza, Sheller (2018) pedig a mobilitási igazságosság fogalmával mutat rá a mobilitási rendszerek egyenlőtlenségeire.

A tanulmány a *mobilities studies* irányzatára magyarul a kritikai mobilitáskutatás kifejezést használja. Ez a terminológiai döntés azt jelzi, hogy az elemzés nem a klasszikus társadalmi mobilitás, vagyis a rétegződési pozíciók közötti elmozdulás vizsgálatára irányul, hanem a térbeli mozgások, áramlások, hozzáférési feltételek, immobilitási formák és ezek hatalmi beágyazottságának elemzésére. A belső vándorlásra és regionális egyenlőtlenségekre vonatkozó kutatások fontos háttérként szolgálnak, a jelen tanulmány azonban nem migrációs mintázatokat ír le, hanem a mobilitás társadalmi, jogi és intézményi feltételességét vizsgálja. A magyar szakirodalomban Zsinka (2024) az új mobilitási paradigma szociológiai jelentőségét tárgyalja, míg a jelen tanulmány ezt a megközelítést a vidéki térségek, a területi egyenlőtlenségek és a helyhez kötött társadalmi pozíciók vizsgálatával kapcsolja össze (Váradi, 2020; Zsinka & Berger, 2026).

Ebből a perspektívából az immobilitás sem egyszerűen a mobilitás hiánya. A helyben maradás, a helyhez kötöttség vagy a mozgás feltételessé válása intézményi, gazdasági, jogi és normatív feltételek következménye is lehet. A hazai kutatások arra mutatnak rá, hogy a mobilitás és immobilitás viszonya különösen fontos a vidéki térségek, a területi egyenlőtlenségek és a helyi társadalmak vizsgálatában (Váradi, 2020). Berger (2018) térszociológiai megközelítése szintén a tér társadalmi létrehozottságát hangsúlyozza. Tomay és Berger (2024a, 2024b), valamint Zsinka

és Berger (2026) a térbeli habitus és az (im)mobilitási narratívák vizsgálatával azt mutatják meg, hogy a helyhez való viszony, a mozgás elképzelhetősége és a helyben maradás értelmezése tartós társadalmi diszpozíciókhoz kapcsolódik.

A mobilitási lehetőségek egyenlőtlen eloszlásának értelmezéséhez Kaufmann, Bergman és Joye (2004) motilitásfogalma kínál kiindulópontot, amely azt jelöli, hogy az egyének és csoportok milyen mértékben képesek a rendelkezésükre álló mobilitási lehetőségeket felismerni, elsajátítani és tényleges cselekvéssé alakítani. Három dimenziója a hozzáférés, a kompetencia és az appropriáció. De Haas (2021) aspirációs-képességi megközelítése ugyanezt erősíti meg, a mobilitás az aspirációk és a képességek kölcsönhatásában alakul. E fogalmak különösen alkalmasak annak vizsgálatára, hogy a helyi szabályozás miként alakíthatja a letelepedéshez szükséges jogi, gazdasági, adminisztratív és társadalmi feltételeket.

2.2. Kormányzatiság és a mobilitás közvetett szabályozása

A tanulmány egyik központi fogalma a foucault-i értelemben vett kormányzatiság (*governmentality*). A fogalmat olyan hatalmi racionalitások, tudásformák és intézményi technikák összességeként használom, amelyek a társadalmi cselekvések irányítását nem kizárólag közvetlen tiltással vagy kényszerrel, hanem normák, kategóriák, eljárások, igazolási kötelezettségek és önszabályozó magatartásformák kialakításán keresztül valósítják meg (Foucault, 1991, 2007; Berger, 2018). A kormányzás ebben az értelemben annak meghatározását is jelenti, hogy bizonyos társadalmi jelenségek miként válnak problémává, milyen kategóriákban írhatók le, és milyen intézményi eljárásokon keresztül kezelhetők.

A kormányzatiság fogalma azért fontos a mobilitás elemzésében, mert a mozgás szabályozása gyakran nem közvetlen tilalomként jelenik meg. A mobilitás irányítása adminisztratív feltételeken, jogosultsági rendszereken, nyilvántartásokon, igazolási kötelezettségeken, morális kategóriákon vagy közösségi normákon keresztül is megvalósulhat. Foucault (2007) a biztonság, terület és népesség kapcsolatának elemzésében arra mutat rá, hogy a modern kormányzás egyik központi kérdése a népesség mozgásának, eloszlásának és térbeli viszonyainak kezelése. A helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás e logika felől a letelepedés legitim formáinak kijelöléseként értelmezhető, mivel a „helyi közösség", a „helyi önazonosság", a „település karaktere", a „helyi életforma" és a „közösség védelme" olyan normatív mezőt hoz létre, amelyben a beköltözés, a lakcímlétesítés vagy az ingatlanszerzés társadalmi megfelelés kérdésévé is válik.

2.3. Jogföldrajz és diskurzív kategóriaképzés

A tanulmány a *legal geography* nemzetközi irányzatát jogföldrajzi megközelítésként használja. A fogalom alatt azt az elemzési perspektívát értem, amely a jog és a tér kölcsönös alakító viszonyát vizsgálja, vagyis azt, hogy a jog miként hoz létre, tagol és legitimál térbeli hozzáférési viszonyokat, illetve hogy a társadalmi tér miként be-

folyásolja a jogi szabályozás működését (Blomley, 1994; Nemes Nagy, 2014; Faragó, 2016). Blomley (1994) szerint a jog térbeli hatalmi viszonyokat termel és stabilizál azáltal, hogy kijelöli a hozzáférés, birtoklás, használat, kizárás és jogosultság feltételeit. A magyar tértársadalmi és területi egyenlőtlenségekkel foglalkozó szakirodalom hasonlóan hangsúlyozza, hogy a tér nem semleges keret, hanem társadalmi viszonyokkal átitatott szerkezet (Nemes Nagy, 2014; Faragó, 2016).

E megközelítés alapján a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás a térhez való hozzáférés társadalmi és jogi újraszabályozásaként értelmezhető. Az elővásárlási jog, az önkormányzati hozzájárulás, a lakcím létesítésének feltételekhez kötése vagy a betelepülési hozzájárulás mind olyan technikák, amelyek a térhez való hozzáférést formálisan jogi, gyakorlatilag azonban társadalmi szűrőkön keresztül alakítják.

A jogi kategóriák társadalmi jelentésének értelmezéséhez a kritikai diskurzuselemzés is fontos szempontokat kínál. Fairclough (2013) szerint a diskurzusok társadalmi gyakorlatok, amelyek hozzájárulnak ahhoz, hogy bizonyos társadalmi viszonyok természetesnek, legitimnek vagy szükségszerűnek tűnjenek. Wodak (2015) a félelem, fenyegetés és védelem politikai diskurzusainak elemzésében mutatja meg, hogy a közösség védelmére hivatkozó nyelvezet gyakran határképző funkciót tölt be. A hazai kritikai diskurzuselemzési szakirodalomban P. Szilczl (2018) szintén hangsúlyozza, hogy a diskurzusok elemzése a társadalmi hatalmi viszonyok és jelentésképzési folyamatok feltárásának eszköze. A helyi önazonosság védelmének diskurzusa ebből a szempontból azért jelentős, mert a „védelem" fogalma implicit módon fenyegetést feltételez, a „helyi közösség" pedig normatív közösségképet hoz létre. A diskurzív kategóriák így jogi és intézményi eljárásokkal összekapcsolódva tényleges hozzáférési feltételekké válhatnak.

2.4. Társadalmi kizárás, területi stigmatizáció és a „nem kívánatos" mobilitás

A mobilitás feltételessé tételének társadalmi következményei a kizárás és stigmatizáció szakirodalma felől is értelmezhetők. Wacquant (2007) területi stigmatizációról szóló elemzése arra mutat rá, hogy bizonyos helyekhez és társadalmi csoportokhoz tartósan negatív jelentések kapcsolódhatnak, amelyek intézményi következményekkel is járhatnak. A magyarországi társadalmi kirekesztéssel foglalkozó szakirodalom szintén hangsúlyozza, hogy a társadalmi marginalizáció nem kizárólag jövedelmi vagy munkaerőpiaci kérdés, hanem térbeli és intézményi dimenziókkal is rendelkezik (Ladányi & Szelényi, 2004; Virág, 2010).

A magyarországi roma népesség térbeli kirekesztését vizsgáló kutatások különösen fontosak a jelen tanulmány szempontjából. Ezek az elemzések arra mutatnak rá, hogy a társadalmi marginalizáció gyakran lakóhelyi elkülönülésen, településen belüli szegregáción, egész települések vagy térségek tartós leszakadásán, valamint a lakhatási és intézményi hozzáférések egyenlőtlenségein keresztül válik tartóssá. Váradi és Virág (2015) a vidéki terekben megjelenő térbeli, társadalmi és etnikai kirekesztést dinamikus, térben és időben változó folyamatként értelmezik, amely-

ben a roma népesség elkülönülésének lokális mintázatai a szegregált településrészek, gettósodó falvak és periferikus térségek eltérő formáiban jelenhetnek meg. Ez a megközelítés azért releváns, mert a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás formálisan nem etnikai kategóriákat használ, de a lakhatási, gazdasági, morális és adminisztratív feltételek olyan társadalmi csoportokat érinthetnek aránytalanul, amelyek már eleve térbeli és intézményi kirekesztésnek vannak kitéve.

A roma népesség helyzetének értelmezésében ugyanakkor a kisebbségvédelmi, szociális és jogegyenlőségi keretek gyakran egymásra rakódnak. Boros és Mitrovics (2025) a cigány/roma nemzetiségi oktatás és kisebbségvédelem példáján keresztül arra mutatnak rá, hogy a roma népességre vonatkozó nemzetközi és hazai irányelvekben nem mindig különül el egyértelműen a társadalmi hátrányok kezelése, a kisebbségi jogok biztosítása és az intézményi hozzáférések egyenlőtlenségeinek problémája. Kóczé (2018) a roma migrációról szóló európai diskurzusok elemzésében arra mutat rá, hogy a mobilitás társadalmi értelmezése gyakran rasszizált és moralizáló keretek között történik, vagyis bizonyos mozgásformák nem egyszerűen gazdasági vagy lakhatási stratégiaként, hanem közrendvédelmi, kulturális vagy morális problémaként jelennek meg. Kóczé (2025) újabb elemzése a hovatartozás jogi kódolásának kérdését veti fel, vagyis azt, hogy a jog miként vehet részt a közösségi tagság határainak kijelölésében és a kizárás legitimálásában.

A jelen tanulmány ezért nem azt állítja, hogy a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás szükségszerűen vagy minden esetben diszkriminatív módon működik, hanem azt vizsgálja, hogy milyen strukturális lehetőségeket teremt a szelektív hozzáférésre, a mobilitás feltételessé tételére és a társadalmi különbségek térbeli újratermelésére. A formálisan semleges jogi feltételek ebben az értelemben nem feltétlenül neveznek meg hátrányosan érintett társadalmi csoportokat, de a jövedelemhez, munkaerőpiaci státuszhoz, családszerkezethez, lakhatási körülményekhez, adminisztratív kompetenciákhoz vagy morális megbízhatósághoz kapcsolt követelmények révén társadalmilag jól körülhatárolható csoportokat érinthetnek aránytalanul. E keret alapján a helyi önazonosság védelméről szóló szabályozás nem pusztán önkormányzati igazgatási vagy jogtechnikai kérdésként, hanem a térbeli mobilitás társadalmi kormányzásának eszközeként vizsgálható.

3. Társadalmi-kulturális és jogi kontextus

A helyi önazonosság védelméről szóló szabályozás értelmezéséhez szükséges röviden bemutatni azt a társadalmi-kulturális és jogi kontextust, amelyben a térbeli mobilitás feltételessé tétele megjelenik. A letelepedés, a lakóhelyhez kötött jogosultságok és a helyi közösséghez való tartozás kérdései nem előzmény nélküliek a magyarországi társadalomtörténetben. A jelenlegi szabályozás újdonsága nem önmagában a mobilitás helyi szintű befolyásolása, hanem az, hogy ez identitás- és közösségvédelmi, illetve önazonossági nyelvezetben jelenik meg.

A 19. századi magyarországi gyakorlatban a térbeli mobilitás szabályozásának egyik meghatározó intézménye a községi illetőség volt. Ez a rendszer a helyi tagság jogi elismeréséhez kötötte többek között a szegénygondozáshoz, a helyi ellátórendszerekhez és bizonyos esetekben a tartós letelepedéshez való hozzáférést (Pomogyi, 2001; Szépvölgyi, 2019). Az 1871. évi XVIII. törvénycikk, majd az 1886. évi XXII. és az 1898. évi XXI. törvénycikk olyan keretet alakított ki, amelyben a helyi közösséghez tartozás jogi és szociális következményekkel járt. A mobilitás e rendszerben nem feltétlenül nyílt tiltások révén korlátozódott, hanem a jogosultságok, kötelezettségek és helyi elismerési formák területi újraszervezésén keresztül. Ez a logika összhangban áll a modern kormányzás foucault-i értelmezésével, amely szerint a népesség mozgása, térbeli eloszlása és társadalmi integrációja adminisztratív kategóriákon és normatív elvárásokon keresztül is szabályozható (Foucault, 1991, 2007).

A mobilitás rendészeti és morális problematizálása szintén fontos előzmény. A csavargás, a koldulás, a vagrancia vagy a stabil lakóhellyel és munkaviszonnyal nem rendelkező csoportok jelenléte gyakran közrendi és morális problémaként jelent meg. A dologházak és más fegyelmező intézmények ebben az értelemben a „rendes", munkához és helyhez kötött életforma normatív előállításában is szerepet játszottak. Dányi (2000) történeti demográfiai elemzései szerint a mezőgazdasági térségek és az iparosodó városok közötti mozgások szintén nem pusztán gazdasági alkalmazkodásként, hanem a társadalmi reprodukció és a helyhez kötöttség átalakuló mintázataként értelmezhetők.

A városi térhasználat történeti elemzései ugyancsak azt mutatják, hogy a mobilitás és a térhez való hozzáférés társadalmi kontroll alatt állt. Gyáni (1999, 2008) Budapest társadalomtörténetén keresztül a városi térhasználat társadalmi csoportok közötti elkülönüléseire, hierarchiáira és normatív elvárásaira mutat rá. Horváth (2004) mindennapi térhasználatra irányuló elemzései szintén azt hangsúlyozzák, hogy a térbeli jelenlét szabályozása nem kizárólag formális jogszabályokon, hanem a lakhatási viszonyok, a rendészeti ellenőrzés, a közterületi jelenlét és a helyi normák mindennapi működésén keresztül is történik.

Időben közelebbi előzményként említhetők azok az önkormányzati szabályozási területek is, ahol a helyi közösség szimbolikus rendje, önmegjelenítése vagy normatív elvárásrendszere korábban is jogi formát ölthetett. Ilyenek lehetnek például a helyi jelképekre, közterület-elnevezésekre, helyi ünnepekre, elismerésekre vagy egyes támogatási feltételekre vonatkozó szabályok (Magyarország Alaptörvénye, 32. cikk). A Hötv. újdonsága ehhez képest abban áll, hogy az önazonosság védelmének nyelvezetét a betelepülés, a lakcímlétesítés és az ingatlanhoz való hozzáférés feltételeihez kapcsolja.

A jelenlegi szabályozás értelmezéséhez a magyarországi város-vidék viszonyok és területi egyenlőtlenségek is fontos hátteret adnak. Enyedi (2012) szerint a mobilitás és a területi egyenlőtlenségek hosszú távon is összekapcsolódnak, hiszen a mozgás lehetőségei eltérően alakulnak a különböző térségekben, és a helyi társadalmak erőforrásai jelentősen befolyásolják a mobilitás következményeit. Kovách (2012) vidékszociológiai munkája szintén azt hangsúlyozza, hogy a vidék nem homogén

társadalmi tér, hanem eltérő erőforrásokkal, társadalmi szerkezetekkel és konfliktusokkal rendelkező helyi társadalmak sokasága. Melegh (2011) a globalizáció és migráció magyarországi összefüggéseit vizsgálva arra mutat rá, hogy a migráció és a mobilitás társadalmi félelmek, státuszvesztési tapasztalatok és kulturális értelmezések tárgyaként is megjelenik.

Ebben az összefüggésben a helyi önazonosság védelméről szóló törvény és az arra épülő önkormányzati rendeletalkotás nem elszigetelt jogi jelenségként értelmezhető. A szabályozás olyan történeti és társadalmi mintázatokhoz kapcsolódik, amelyekben a helyi közösséghez tartozás, a letelepedés legitim formái és a „nem kívánatos" mobilitás megkülönböztetése régóta jelen lévő kormányzási kérdés. A jelenlegi szabályozás e mintázatokat új nyelvi és jogi keretbe helyezi, miközben a mobilitás feltételessé tétele a helyi önazonosság, a települési karakter és a közösségi értékek védelmének fogalmaihoz kapcsolódik.

4. Adatok és módszertan

A tanulmány kvalitatív jogszociológiai dokumentumelemzésre épül, amelyet kritikai diskurzuselemzési szempontok és kategóriaalapú kódolás egészít ki. A vizsgálat célja nem a helyi önazonosság védelméről szóló szabályozás alkotmányosságának, jogdogmatikai megfelelőségének vagy közigazgatási hatékonyságának értékelése, hanem annak feltárása, hogy a jogi kategóriák és önkormányzati eljárások miként alakítják a térhez való hozzáférés, az ingatlanszerzés, a lakcímlétesítés és a letelepedés társadalmi feltételeit. A jogot ennek megfelelően a társadalmi és térbeli viszonyokat osztályozó, strukturáló és legitimáló gyakorlatként kezelem (Blomley, 1994).

Az empirikus elemzés elsődleges forrása a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvény és annak hivatalos indokolása. A törvényi szabályozás gyakorlati alkalmazásának értelmezéséhez a tanulmány figyelembe veszi a 240/2025. (VII. 31.) korm.rendeletet is. A kutatás központi empirikus korpuszát azok az önkormányzati rendeletek alkotják, amelyek a helyi önazonosság védelmére hivatkozva éltek a törvény által biztosított szabályozási lehetőségekkel.

Az önkormányzati rendeletek gyűjtése a Nemzeti Jogszabálytárban nyilvánosan elérhető dokumentumokra terjedt ki. Az adatfelvétel a 2026. március 10-ig meghozott és az adatgyűjtés lezárásának időpontjában hozzáférhető rendeleteket foglalta magában. A korpusz kialakításakor nem kizárólag az akkor hatályos rendeleteket vettem figyelembe, hanem azokat a már vagy még nem hatályos szabályozásokat is, amelyek a törvény helyi alkalmazásának korai mintázatait láthatóvá tették. A végleges empirikus korpusz 263 település helyi önazonosság védelmére hivatkozó önkormányzati rendeletét tartalmazta. Az elemzési egység a település volt, nem az egyes rendeleti dokumentum. Azokban az esetekben, ahol egy település rendeletét módosították, hatályon kívül helyezték vagy újraalkották, a kódolás során az adatgyűjtés lezárásáig elérhető, az adott településhez kapcsolódó szabályozási állapotot

vettem figyelembe. A korpusz nem reprezentatív mintavételen, hanem teljes körű dokumentumfeltárási törekvésen alapult az adott időpontig hozzáférhető rendeletek körében.

A helyi rendeletek korai feldolgozására előzményként tekinthető Messing (2025) elemzése, amely a Hötv. alapján született rendeletek területi, demográfiai és társadalmi mintázataira hívta fel a figyelmet. A jelen tanulmány attól eltérő, de ahhoz kapcsolódó elemzési célt követ, a rendeleti szabályozási eszközöket a térbeli mobilitás feltételessé tétele, a helyi tagság normatív határai és a társadalmi szelekció szociológiai kérdései felől értelmezi.

A Hötv. és az önkormányzati rendeletalkotás jogi, önkormányzati és jogföldrajzi értelmezéséhez kapcsolódóan Zongor (2026), valamint Illés és Tóth (2026) elemzései is fontos viszonyítási pontot jelentenek. A jelen tanulmány ezekhez kapcsolódva nem elsősorban a rendeletalkotási garanciák, a jogi tipizálás vagy a közigazgatási megfelelőség kérdéseit vizsgálja, hanem azt elemzi, hogy a rendeleti kategóriák és eljárások miként teszik feltételessé a térbeli mobilitást, hogyan jelölik ki a helyi tagság normatív határait, és milyen társadalmi szelekciós mechanizmusokat hozhatnak létre.

Az elemzés két szinten és több egymásra épülő lépésben történt. Elsőként a törvényi és végrehajtási szabályozás fogalmi és normatív kereteit vizsgáltam, különös tekintettel a „helyi közösség", a „helyi önazonosság", a „település karaktere", a „helyi életforma" és a „védelem" kategóriáira. Második szinten azt elemeztem, hogy az önkormányzati rendeletek e keretet miként alkalmazzák, konkretizálják, bővítik vagy alakítják át helyi szabályozási gyakorlattá. Ennek során azt vizsgáltam, hogy az egyes települések milyen eljárási és tartalmi feltételeket kapcsoltak a letelepedéshez, a lakcímlétesítéshez vagy az ingatlanszerzéshez, és hogyan hivatkoztak a helyi közösség, a helyi önazonosság vagy a települési életforma védelmére. Az elemzés különösen a rendeletek preambulumaira, célmeghatározásaira, személyi és tárgyi hatályára, engedélyezési és hozzájárulási szabályaira, mentességeire és jogkövetkezményeire irányult.

A dokumentumelemzést kritikai diskurzuselemzési szempontok egészítették ki. Ez a tanulmányban nem önálló nyelvészeti módszerként, hanem a jogszociológiai elemzés értelmezési mélyítéseként jelenik meg. Az elemzés arra irányult, hogy a rendeletek milyen legitimációs toposzokat és jelentésképző kategóriákat használnak, például a közösségi értékek védelmét, a rend és stabilitás megőrzését, a települési karakter fenntartását vagy a beilleszkedés elvárását. E szempont alkalmazását az indokolja, hogy a diskurzusok társadalmi hatalmi viszonyok és jelentésképzési folyamatok hordozói is lehetnek (Fairclough, 2013; Wodak, 2015; P. Szilczl, 2018).

Harmadik lépésként kategóriaalapú kódolást végeztem, amelynek célja az volt, hogy az önkormányzati rendeletekben megjelenő legfontosabb szabályozási eszközök és logikák összehasonlíthatóvá váljanak. A véglegesített kódolási protokoll kilenc fő kategóriát különített el: 1. elővásárlási jog, dologi kontroll; 2. lakcímlétesítés korlátozása, jóváhagyási rezsim; 3. eljárási kontroll, adminisztratív szűrés; 4. gazdasági-

szociális megfelelés; 5. morális-biztonsági szűrés; 6. területi-fizikai megfelelés; 7. települési hozzájárulás; 8. szankciók, jogkövetkezmények; 9. mentességek, kivételek.

A kódolás bináris logikát követett, vagyis minden rendelet esetében azt rögzítettem, hogy az adott szabályozási eszköz vagy logika megjelenik-e a szövegben. Egy rendelet több kategóriába is tartozhatott, mivel az önkormányzati szabályozások gyakran több eszközt kapcsoltak össze. A kódolás nem a szabályozási eszközök intenzitását, jogi súlyát vagy gyakorlati hatását mérte, hanem az előfordulásukat rögzítette.

A kódolás során külön elhatárolási szabályokat alkalmaztam. Nem tekintettem önálló szabályozási elemnek a pusztán deklaratív preambulumszöveget, ha ahhoz nem kapcsolódott konkrét normatív rendelkezés. A kódolás általános szabályként minden olyan szabályozási eszköz előfordulását rögzítette, amely az adott önkormányzati rendeletben normatív rendelkezésként megjelent, függetlenül attól, hogy az a Hötv. által biztosított jogvédelmi eszköz helyi alkalmazásának, a törvényi kategóriák átvételének vagy helyi többletszabálynak tekinthető. A „mentességek, kivételek" kategóriát ugyanakkor szűkebben értelmeztem, nem kapott igen kódot a Hötv. 6. § (1) bekezdésében szereplő törvényi mentességi kör puszta rendeleti átvétele, megismétlése vagy az ahhoz kapcsolódó igazolási és eljárási szabályok rögzítése. Igen kódot azok a rendeletek kaptak, amelyek a törvényi mentességi körön túl további személyi kört mentesítettek, kedvezőbb betelepülési feltételt állapítottak meg, helyi kivételt vezettek be, vagy a rendeleti feltételektől való eltérést lehetővé tevő méltányossági, felmentési vagy kivételadási mechanizmust tartalmaztak.

A kódolási kategóriák értelmezésében a mobilitás társadalmi feltételezettségére vonatkozó szakirodalom is szerepet kapott. A mobilitás mint tőke, illetve a motilitás fogalma alapján a szabályozási eszközöket nemcsak formális jogi feltételekként, hanem a hozzáférés, a kompetencia és az appropriáció dimenzióit alakító mechanizmusokként értelmeztem (Kaufmann és mtsai., 2004). De Haas (2021) aspirációs-képességi megközelítése szintén azt erősíti, hogy a mobilitás tényleges megvalósulása az egyéni szándékok és a strukturális lehetőségek kölcsönhatásában alakul.

A kutatás módszertani korlátja, hogy dokumentumelemzésre épül, ezért nem tárja fel közvetlenül az önkormányzati döntéshozatal működését, a helyi politikai vitákat és az érintett lakosok tapasztalatait. A vizsgálat nem terjedt ki az önkormányzati testületi ülések jegyzőkönyveire sem, mivel a tanulmány célja nem a rendeletalkotási folyamat helyi vitáinak, politikai konfliktusainak vagy döntéshozói szándékainak rekonstrukciója volt, hanem a nyilvánosan hozzáférhető normatív dokumentumokban megjelenő szabályozási eszközök, kategóriák és hozzáférési feltételek elemzése. A rendeletek elemzése alapján a szabályozás normatív, diskurzív és intézményi keretei vizsgálhatók, az alkalmazás gyakorlati következményei nem. A bináris kódolás alkalmas a szabályozási eszközök előfordulásának összehasonlítására, de nem méri azok végrehajtási intenzitását és tényleges társadalmi hatását. A korpusz továbbá az adatgyűjtés lezárásának időpontjában elérhető dokumentumokra épül, így későbbi rendeletmódosítások vagy új szabályozások tovább árnyalhatják

az elemzést. A jegyzőkönyvek, interjúk, esettanulmányok és terepmunka bevonása további kutatások számára teheti vizsgálhatóvá, hogy a rendeletek mögött milyen helyi konfliktusok, döntéshozói szándékok és érintetti tapasztalatok húzódnak meg.

5. Eredmények

Az eredmények bemutatása két szinten történik. Először a törvényi szabályozás normatív logikáját elemzem, majd a 263 településre kiterjedő önkormányzati rendeletkorpusz empirikus mintázatait mutatom be. Az elemzés központi állítása szerint a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás a letelepedés és a térhez való hozzáférés feltételeinek újraszabályozásán keresztül teszi a térbeli mobilitást társadalmilag és intézményileg feltételessé.

5.1. A törvényi szabályozás normatív logikája

A helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvény a térhez való tartozást nem pusztán adminisztratív vagy jogi státuszként, hanem normatív jelentéssel felruházott kategóriaként kezeli. A „helyi közösség", a „helyi önazonosság", a „település karaktere" és a „helyi életforma" fogalmai olyan értelmezési keretet hoznak létre, amelyben a letelepedés nem egyszerű lakóhelyválasztási vagy ingatlanpiaci kérdésként, hanem a helyi közösséghez való illeszkedés problémájaként jelenik meg.

E szabályozási logika közvetlen jogi keretét az Alaptörvény tizenötödik módosítása nyomán elfogadott Hötv. és az ahhoz kapcsolódó 240/2025. (VII. 31.) korm. rendelet adja. A Hötv. a helyi közösség önazonosságának védelmét önkormányzati jogvédelmi eszközökhöz kapcsolja, míg a végrehajtási rendelet e jogvédelmi eszközök alkalmazási és eljárási kereteit pontosítja. A szociológiai elemzés szempontjából ez azért lényeges, mert a helyi önazonosság védelme így nem pusztán deklaratív értékállításként, hanem a térhez való hozzáférést befolyásoló intézményi eszközrendszerként jelenik meg.

E kategóriák nem semleges leíró fogalmak. A „helyi közösség" védendő normatív közösségként jelenik meg, amelynek önazonossága, életformája és társadalmi rendje megőrzésre szorul. A „védelem" fogalma ezzel implicit módon kockázatot vagy fenyegetést feltételez, mivel a mobilitás azokban a formáiban válik problémává, amelyek a helyi közösség önértelmezése, települési karaktere vagy társadalmi stabilitása szempontjából kedvezőtlenként értelmezhetők.

A szabályozási logika a kormányzatiság fogalma felől értelmezhető. A mobilitás szabályozása itt nem közvetlen tiltáson keresztül történik, hanem kategóriák, eljárások és mérlegelési szempontok révén, amelyek a letelepedést helyi jóváhagyáshoz, adminisztratív megfeleléshez, gazdasági vagy morális alkalmassághoz, illetve a közösségi normákhoz való illeszkedéshez köthetik (Foucault, 1991, 2007). A jog ebben az értelemben nemcsak rögzíti a helyi közösség határait, hanem részt vesz

azok előállításában is, ami a jogföldrajzi megközelítés felől a térhez való hozzáférés szabályozásaként értelmezhető (Blomley, 1994).

A törvény mentességi rendszere a mobilitás szelektív legitimációját hozza létre. A szabályozás nem általános letelepedési tilalmat vezet be, hanem különbséget tesz elfogadhatónak és problematikusnak tekintett mobilitási formák között. Könnyebben legitimnek minősülhet azok jelenléte, akik már kapcsolódnak a helyi társadalomhoz, vagy akiknek beköltözése gazdasági, intézményi vagy demográfiai szempontból kívánatosnak tekinthető, például helyben lakók hozzátartozói, a településről származó személyek, állami vagy önkormányzati foglalkoztatottak, munkavégzés céljából érkezők, egyházi alkalmazottak vagy oktatási intézmények hallgatói. Ez összhangban áll a kritikai mobilitáskutatás azon felismerésével, hogy a mobilitás társadalmi értékelése normatív hierarchiák mentén szerveződik (Cresswell, 2010; Adey, 2017).

A lakcímlétesítés, az ingatlanszerzés, az elővásárlási jog, az önkormányzati és betelepülési hozzájárulás, valamint a szankciók rendszere ebben a keretben a mobilitás társadalmi, jogi és intézményi feltételeit alakító technikákként jelennek meg.

5.2. Az önkormányzati rendeletalkotás általános mintázatai

A Hötv. hatálybalépését követően rövid időn belül jelentős számú magyarországi önkormányzat élt a rendeletalkotás lehetőségével. A jelen kutatás 263 település nyilvánosan elérhető önkormányzati rendeletét dolgozta fel. A rendeletek országos kiterjedése arra utal, hogy a szabályozás ténylegesen működésbe lépett a helyi kormányzás gyakorlatában. A területi megoszlás ugyanakkor egyenetlen, mivel bizonyos vármegyékben – különösen Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád, Szabolcs-Szatmár-Bereg, Jász-Nagykun-Szolnok és Pest vármegyében – a rendeletalkotás sűrűbb mintázatot mutat.

Az önkormányzati gyakorlat nem egységes. Egyes rendeletek lényegében az elővásárlási jog bevezetésére szorítkoznak, mások összetett személyi, gazdasági, morális, adminisztratív és térhasználati feltételrendszert alakítanak ki, és ezekhez szankciókat is kapcsolnak. A vizsgált rendeletek nyelvi és legitimációs szerkezetükben is hasonlóságokat mutatnak, a helyi közösséget gyakran védendő értékközösségként, a betelepülést pedig a települési rendet, a helyi életformát vagy a társadalmi egyensúlyt érintő folyamatként jelenítik meg. Ez hozzájárul ahhoz, hogy a letelepedés társadalmi megfelelésként és helyi jóváhagyást igénylő aktusként váljon értelmezhetővé (Fairclough, 2013; Wodak, 2015). A rendeletekben így nem csupán a betelepülés eljárási feltételei rajzolódnak ki, hanem a kívánatos és a problematikusnak tekintett betelepülő normatív alakja is. Előbbi rendszerint igazolható helyi kötődéssel, stabil megélhetéssel, intézményi beágyazottsággal vagy közösségi megfeleléssel kapcsolódik össze, míg utóbbi a rendeletek nyelvében gyakran kockázatként, terhelésként vagy a települési rendet veszélyeztető jelenlétként válik értelmezhetővé.

A kategóriaalapú kódolás alapján a helyi szabályozási gyakorlat kilenc fő kategóriában ragadható meg. Az összesített adatok azt mutatják, hogy a legelterjedtebb

szabályozási eszközök az ingatlanforgalom közvetett kontrolljához és az adminisztratív szűréshez kapcsolódnak, miközben a szankciók, a lakcímlétesítés korlátozása, a gazdasági-szociális megfelelés és a betelepülési hozzájárulás is meghatározó szerepet játszanak.

1. táblázat: *A helyi önazonosság védelméről szóló önkormányzati rendeletekben alkalmazott fő szabályozási kategóriák (N = 263)*

Fő szabályozási kategória	Önkormányzatok száma	Arány (%)
Elővásárlási jog, dologi kontroll	241	91,6
Lakcímlétesítés korlátozása, jóváhagyási rezsim	151	57,4
Eljárási kontroll, adminisztratív szűrés	218	82,9
Gazdasági-szociális megfelelés	135	51,3
Morális-biztonsági szűrés	125	47,5
Területi-fizikai megfelelés	98	37,3
Betelepülési hozzájárulás	129	49,0
Szankciók, jogkövetkezmények	168	63,9
Mentességek, kivételek	135	51,3

Forrás: a szerző saját gyűjtése és kódolása az önkormányzati rendeletek alapján; az arányok az „igen" besorolások arányát mutatják.

A táblázat értelmezéséhez fontos hozzátenni, hogy a helyi kötődés a vizsgált rendeletekben elsősorban diskurzív legitimációs elemként jelent meg, nem pedig önálló, a Hötv.-n túlmutató jogi tagsági feltételként. A helyi közösségre, hagyományokra vagy települési életformára való hivatkozás gyakori, de ezek többnyire nem alakultak pozitívan meghatározott, inkluzív tagsági kritériummá. Ez arra utal, hogy a helyi önazonosság elsősorban a hozzáférés szabályozását, a szűrési mechanizmusokat és a Hötv. keretein túli helyi kivételek, kedvezmények és méltányossági döntések mérlegelését legitimáló kategóriaként működik.

Az adatok alapján három átfogó szabályozási logika különíthető el. Az első az ingatlanforgalomhoz kapcsolódó dologi jogi kontroll, amely elsősorban az elővásárlási jogon keresztül működik. A második az adminisztratív és lakcímlétesítési kontroll, amely a betelepülést és a lakcím létesítését engedélyezési, jóváhagyási vagy igazolási eljárásokhoz kapcsolja. A harmadik a gazdasági, morális, térhasználati, pénzügyi és szankcionálási feltételek rendszere, amely a mobilitást a társadalmi megfelelés több dimenziójához köti.

5.3. Dologi jogi kontroll és az ingatlanszerzés közvetett szabályozása

A leggyakoribb szabályozási eszköz az elővásárlási jog és az ahhoz kapcsolódó dologi kontroll. Ez 241 rendeletben jelent meg, ami a vizsgált önkormányzatok 91,6 százalékát jelenti. Az elővásárlási jog nagy előfordulási aránya arra utal, hogy az ingatlanpiaci tranzakciók közvetett befolyásolása a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás legelterjedtebb technikája.

E kategóriába azok a rendeleti megoldások tartoztak, amelyek az ingatlanszerzéshez kapcsolódó dologi jellegű ellenőrzést teszik lehetővé. Idesorolható az elővásárlási jog bevezetése, az adásvételi szerződés közlésére vonatkozó eljárás, az elővásárlásra jogosultak sorrendjének meghatározása, valamint az e szabályok megsértéséhez kapcsolódó semmisségi vagy keresetindítási jogkövetkezmény. A kódolás során tehát nem pusztán az számított igennek, ha a rendelet név szerint említette az elővásárlási jogot, hanem az is, ha az ingatlan tulajdonosváltását olyan normatív kontroll alá helyezte, amely a betelepülő részére történő ingatlanszerzést közvetve korlátozhatta.

Az elővásárlási jog sajátossága, hogy nem a mozgást tiltja, hanem az ingatlanhoz jutás feltételeit alakítja át. Mivel a letelepedés egyik alapvető feltétele a helyi lakhatási hozzáférés, az ingatlanszerzés önkormányzati vagy helyi közösségi kontrollja a mobilitás gyakorlati lehetőségét is feltételessé teheti. Ez a mechanizmus jól illeszkedik a jogföldrajzi megközelítéshez, mivel a jog itt nem pusztán a tulajdonviszonyok technikai szabályozója, hanem a térhez való hozzáférés differenciálásának eszköze (Blomley, 1994).

5.4. Lakcímlétesítés és adminisztratív szűrés

A második nagy szabályozási logika a lakcímlétesítéshez és az adminisztratív eljárásokhoz kapcsolódik. A lakcímlétesítés korlátozása vagy jóváhagyási rezsimhez kötése 151 rendeletben jelent meg, ami a vizsgált korpusz 57,4 százaléka. Az eljárási kontroll és adminisztratív szűrés ennél is gyakoribb, 218 rendeletben, vagyis az önkormányzatok 82,9 százalékánál volt azonosítható.

A lakcímlétesítési korlátozás azokban a szabályokban jelenik meg, amelyek a lakcím létesítését tilalomhoz, engedélyhez, önkormányzati hozzájáruláshoz vagy meghatározott feltételek teljesítéséhez kötik. Az adminisztratív szűrés ezzel szemben nem feltétlenül a betelepülés tartalmi feltételeit határozza meg, hanem az önkormányzati döntéshez vezető eljárási útvonalat szabályozza. Idetartoznak a kérelem benyújtására, a kötelező mellékletekre, a hiánypótlásra, a határidőkre, a személyes meghallgatásra, a hatósági bizonyítványokra, igazolásokra vagy hozzájárulásokra vonatkozó előírások.

E szabályok együttesen azt eredményezik, hogy a lakcímlétesítés többlépcsős helyi szűrési mechanizmusként jelenhet meg. A kérelmezőnek nemcsak a formális jogszabályi feltételeknek kell megfelelnie, hanem rendelkeznie kell az önkormányzati eljárásban való részvételhez szükséges adminisztratív és kommunikációs kompetenciákkal is. A motilitás fogalma felől értelmezve ez a hozzáférés, a kompetencia és az appropriáció dimenzióit egyaránt érinti (Kaufmann és mtsai., 2004).

Az adminisztratív szűrés különösen azokban az esetekben válhat személyhez kötött hozzáférési mechanizmussá, amikor a rendelet személyes meghallgatást, egyedi önkormányzati hozzájárulást vagy mérlegelésen alapuló döntést ír elő. Ilyenkor a betelepülés nem pusztán általános normák teljesítésétől függ, hanem attól is, hogy a kérelmező személye, élethelyzete, igazolásai vagy beilleszkedési alkalmassága miként jelenik meg a helyi döntéshozatal előtt. Az adminisztratív szűrés akkor is érdemi hoz-

záférési korlátként működhet, ha a rendelet viszonylag kevés tartalmi feltételt tartalmaz. Az eljárási kapuk, igazolási kötelezettségek és személyes megjelenések önmagukban is növelhetik a belépés költségeit. Ez a mechanizmus illeszkedik a foucault-i kormányzatiság logikájához, mivel a szabályozás eljárásokon, nyilvántartásokon és igazolási technikákon keresztül irányítja a társadalmi cselekvést (Foucault, 1991).

5.5. Gazdasági, morális és területi-fizikai megfelelés

A gazdasági-szociális megfelelés 135 rendeletben jelent meg, ami 51,3 százalék. E kategóriába azok az előírások tartoznak, amelyek a betelepülést vagy a lakcímlétesítést munkaviszonyhoz, vállalkozói státuszhoz, rendszeres jövedelemhez, társadalombiztosítási, hallgatói vagy tanulói jogviszonyhoz, illetve köztartozás-mentességhez kötik. A kategória közös logikája a betelepülő gazdasági önfenntartó képességének, intézményi beágyazottságának és kockázatmentességének értékelése. A mobilitás lehetősége így erőforrásfüggő társadalmi lehetőségként jelenik meg, ami összhangban áll a mobilitás mint tőke megközelítésével, valamint de Haas (2021) aspirációs-képességi keretével.

A morális-biztonsági szűrés 125 rendeletben, vagyis a korpusz 47,5 százalékában jelent meg. Ide azok az előírások tartoztak, amelyek a betelepülést vagy lakcímlétesítést a kérelmező erkölcsi megbízhatóságához, büntetőjogi státuszához vagy a közösségi együttélésre való alkalmasságához kötik. Ilyenek lehetnek a büntetlen előéletre, a folyamatban lévő büntetőeljárás hiányára, az erkölcsi bizonyítványra vagy a közösségi együttélés szabályainak betartására vonatkozó előírások. A betelepülő ezekben az esetekben nemcsak lakhatást kereső vagy ingatlanszerző személyként, hanem potenciális kockázatként jelenik meg, akinek megbízhatóságát és közösségi alkalmasságát igazolni kell. Ez a logika a mobilitás politikai és morális értékelésére utal, mivel bizonyos mozgásformák nem egyszerű adminisztratív ügyként, hanem a helyi rendet érintő problémaként jelennek meg (Cresswell, 2010; Adey, 2017).

A területi-fizikai megfelelés 98 rendeletben, vagyis a vizsgált rendeletek 37,3 százalékában volt azonosítható. E kategóriába azok a szabályok kerültek, amelyek a betelepülést vagy lakcímlétesítést az érintett ingatlan fizikai jellemzőihez, a települési tér funkcionális rendjéhez vagy a lakhatási körülményekhez kötik. Ilyenek lehetnek a településrészekre, övezetekre, ingatlantípusokra, alapterületi küszöbökre, az egy főre jutó négyzetméterre vagy a lakók számának korlátozására vonatkozó előírások. A szabályozás ezekben az esetekben nemcsak a betelepülő személyét, hanem a lakható tér használatát is normatív módon alakítja.

A három kategória közös vonása, hogy a mobilitást gazdasági, morális és térhasználati megfelelési feltételekhez köti. Ezek a feltételek formálisan eltérő logikákat követnek, de együttesen azt eredményezhetik, hogy a letelepedés egyszerűbb a szükséges erőforrásokkal, igazolásokkal és normatív elfogadottsággal rendelkezők számára. Ezzel párhuzamosan a feltételek közvetetten különösen érinthetnek olyan társadalmi csoportokat, amelyek bizonytalanabb munkaerőpiaci helyzetük, alacso-

nyabb jövedelmük, nagyobb háztartásméretük, kedvezőtlenebb lakhatási helyzetük vagy erősebb társadalmi stigmatizáltságuk miatt nagyobb eséllyel szorulhatnak ki a helyi hozzáférési feltételek teljesítéséből.

5.6. Betelepülési hozzájárulás, szankciók és kivételadási mechanizmusok

A vizsgált önkormányzatok jelentős része a betelepülést közvetlen pénzügyi feltételekhez is kötötte. A betelepülési hozzájárulás 129 rendeletben jelent meg, ami 49 százalék. E kategóriába azok a rendeleti megoldások kerültek, amelyek a lakcímlétesítést vagy a betelepülést a hozzájárulás megfizetéséhez, annak igazolásához, illetve a fizetés elmaradása esetén a kérelem elutasításához kapcsolták. A betelepülési hozzájárulás sajátossága, hogy a hozzáférést közvetlen gazdasági küszöbhöz köti, így a letelepedés feltétele nemcsak stabil megélhetés vagy jövedelem, hanem konkrét fizetési kötelezettség teljesítése lehet.

A szankciók és jogkövetkezmények 168 rendeletben jelentek meg, ami 63,9 százalékos előfordulás. E kategóriába azok a szabályok tartoznak, amelyek a jogellenes betelepüléshez, a rendeleti előírások megszegéséhez vagy a jogsértő ingatlanszerzéshez hátrányos jogkövetkezményt kapcsoltak. Ilyen lehet például a bírság, a lakcímbejegyzés törlésének kezdeményezése, a jogügylet semmisségére való hivatkozás vagy a keresetindítás lehetősége. A szankciók jelenléte arra utal, hogy a helyi szabályozás nem merül ki a belépés előzetes feltételeinek kijelölésében, hanem a hozzáférési feltételekhez utólagos jogérvényesítési és kikényszerítési mechanizmusok is kapcsolódnak.

A mentességek és kivételek 135 rendeletben, vagyis 51,3 százalékban jelentek meg. E kategória nem a Hötv. 6. § (1) bekezdésében szereplő törvényi mentességek puszta átvételét, megismétlését vagy igazolási rendjének szabályozását mérte, hanem azokat a helyi szabályozási megoldásokat, amelyek a törvényi mentességi körön túl további személyi kört mentesítettek, kedvezőbb betelepülési feltételt, helyi kivételt, felmentést vagy méltányossági eltérési lehetőséget biztosítottak. A kivételek egyrészt mérsékelhetik a szabályozás merevségét, másrészt új mérlegelési pontokat hoznak létre, ahol a helyi döntéshozatal diszkrecionális módon határozhat arról, hogy ki térhet el a felállított szabályoktól.

A betelepülési hozzájárulás, a szankciók és a kivételadási mechanizmusok együtt a hozzáférés pénzügyi, kikényszerítési és mérlegelési dimenzióit jelenítik meg. E szabályozási eszközök a mobilitást olyan feltételrendszerbe illesztik, ahol a belépés, a jogkövetés és az eltérés lehetősége egyaránt helyi kontroll tárgyává válik.

5.7. Strukturális következmények: szelektív hozzáférés és potenciális kizárás

Az önkormányzati rendeletek empirikus mintázatai alapján a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás egyik legfontosabb társadalmi következménye a térhez való hozzáférés szelektívvé válása. A szabályozás többnyire formálisan semleges feltételek nyelvén határozza meg a térhez való hozzáférést, ugyanakkor ezek a feltételek személyhez kötött eljárásokon, egyedi mérlegelésen és társadalmilag egyen-

lőtlenül hozzáférhető erőforrásokon keresztül működhetnek. Ilyen feltétel lehet az ingatlanszerzési eljárás, a lakcím létesítéséhez szükséges hozzájárulás, a gazdasági-szociális megfelelés, a köztartozás-mentesség, az erkölcsi bizonyítvány, a lakhatási minimumfeltétel, a betelepülési hozzájárulás vagy az önkormányzati mérlegelés.

A diszkrimináció strukturális lehetősége ebből a közvetett működésből fakad. A szabályozás nem feltétlenül nevez meg hátrányosan érintett csoportokat, mégis olyan feltételeket állíthat fel, amelyek teljesítése társadalmilag egyenlőtlenül hozzáférhető. A feltételek összessége ezért nem tekinthető társadalmilag semlegesnek, mert körülhatárolhatóvá teheti azokat a csoportokat, amelyek bizonytalan munkaerőpiaci helyzetük, alacsonyabb jövedelmük, instabil lakhatásuk, nagyobb háztartásméretük, korlátozottabb adminisztratív kapacitásaik vagy erősebb társadalmi stigmatizáltságuk miatt nagyobb eséllyel szembesülhetnek a szabályozásból fakadó akadályokkal.

Ebben az értelemben a szabályozás hatása nem szükségszerűen direkt vagy deklarált módon diszkriminatív, hanem strukturálisan szelektív lehet. A gazdasági feltételek az alacsonyabb jövedelmű csoportokat, a betelepülési hozzájárulás a tőkeszegény háztartásokat, az adminisztratív szűrés az intézményi ügyintézésben kevésbé jártas személyeket, a morális-biztonsági feltételek pedig azokat érinthetik hátrányosabban, akik már eleve erősebb társadalmi gyanú vagy stigmatizáció tárgyai. A jogi kategóriák formális semlegessége tehát nem zárja ki, hogy gyakorlati hatásaik társadalmilag differenciáltak legyenek.

A területi stigmatizáció és társadalmi kizárás szakirodalma alapján ezek a folyamatok intézményi következményekkel járhatnak. Wacquant (2007) elemzései szerint a hátrányos helyzetű csoportokhoz és terekhez kapcsolódó negatív jelentések hozzájárulhatnak a társadalmi távolság, a térbeli elkülönülés és az intézményes kizárás újratermeléséhez. Ladányi és Szelényi (2004), valamint Virág (2010) munkái szintén arra hívják fel a figyelmet, hogy a társadalmi marginalizáció nem kizárólag jövedelmi vagy munkaerőpiaci jelenség, hanem lakhatási, területi és intézményi dimenziókkal is rendelkezik. Kóczé (2018, 2025) elemzései pedig arra mutatnak rá, hogy a mobilitás és a hovatartozás jogi és diskurzív keretei különösen érzékenyen érinthetik a roma és más marginalizált csoportokat.

A jelen elemzés nem állítja, hogy a vizsgált rendeletek szükségszerűen vagy minden esetben így működnek. Arra mutat rá, hogy a szabályozási keret strukturálisan alkalmas lehet a szelektív hozzáférés és közvetett kizárás előállítására, különösen ott, ahol a gazdasági, adminisztratív, morális, pénzügyi és térhasználati feltételek halmozódnak. Ilyen esetekben a mobilitás lehetősége egyre inkább a szükséges erőforrásokkal és kompetenciákkal rendelkezők számára marad hozzáférhető. A helyi önazonosság védelme ebben az értelemben a térbeli (im)mobilitás kormányzásának eszközeként működhet, olyan szabályozási logikát hoz létre, amely a helyhez kötöttséget normatív elvárássá, a mobilitást pedig igazolásra és megfelelésre szoruló társadalmi gyakorlattá alakítja.

6. Következtetések

A tanulmány a helyi önazonosság védelméről szóló 2025. évi XLVIII. törvényt és az annak alapján kialakult önkormányzati rendeletalkotási gyakorlatot a térbeli (im)mobilitás szociológiai perspektívájából vizsgálta. A kutatás központi kérdése az volt, hogy a szabályozás miként alakítja át a térhez való hozzáférés és a letelepedés normatív feltételeit. Az elemzés fő következtetése szerint a helyi önazonosság védelme nem közvetlen mobilitási tilalomként működik, hanem olyan jogi, adminisztratív és normatív eszközrendszerként, amely a letelepedést, a lakcímlétesítést és az ingatlanszerzést helyi megfelelési feltételekhez kötheti. A mobilitás így nem megszűnik, hanem társadalmilag feltételessé válik. Ebben az értelemben a helyi önazonosság védelme a térbeli (im)mobilitás kormányzásának eszközeként értelmezhető, amely nem pusztán a mozgás korlátozását, hanem a legitim letelepedés, a helyi tagság és a kívánatos jelenlét feltételeinek kijelölését végzi el.

Ez az eredmény illeszkedik a kritikai mobilitáskutatás azon alapfeltevéséhez, amely szerint a mobilitás nem pusztán fizikai helyváltoztatás, hanem hatalmi viszonyokba, intézményi feltételekbe és normatív értékelésekbe ágyazott társadalmi gyakorlat (Sheller & Urry, 2006; Cresswell, 2010; Adey, 2017; Sheller, 2018; Zsinka, 2024). A tanulmány elméleti újítása abban áll, hogy ezt a megközelítést a jogföldrajz és a foucault-i értelemben vett kormányzatiság fogalmaival kapcsolja össze. A Hötv. és az önkormányzati rendeletek elemzése alapján a mobilitás szabályozása nemcsak tiltásokkal, hanem kategóriákon, igazolási kötelezettségeken, eljárásokon, mérlegelési pontokon és helyi normákon keresztül is megvalósulhat (Foucault, 1991, 2007; Blomley, 1994; Faragó, 2016; Nemes Nagy, 2014).

Az empirikus elemzés 263 település helyi önazonosság védelmére hivatkozó önkormányzati szabályozása alapján mutatta be, hogy a Hötv. által biztosított értelmezési mozgástér kilenc visszatérő szabályozási kategórián keresztül jelenik meg. A leggyakoribb eszköz az elővásárlási jog és az ingatlanforgalomhoz kapcsolódó dologi kontroll volt, amelyet az adminisztratív szűrés, a lakcímlétesítéshez kapcsolódó jóváhagyási rezsim, a szankciók, a gazdasági-szociális megfelelés, a betelepülési hozzájárulás, a morális-biztonsági szűrés, a területi-fizikai megfelelés és a helyi kivételadási mechanizmusok egészítettek ki. Ezek együtt azt mutatják, hogy a helyi önazonosság védelme a gyakorlatban a térhez való hozzáférés többdimenziós szabályozási mechanizmusaként működhet.

A mobilitás mint tőke, illetve a motilitás fogalma felől nézve e szabályozási technikák azért jelentősek, mert a letelepedés lehetősége nemcsak az egyéni szándéktól vagy a formális jogi jogosultságtól függ, hanem az anyagi erőforrásoktól, az adminisztratív kompetenciáktól, az intézményi beágyazottságtól és a társadalmi elfogadottságtól is (Kaufmann és mtsai., 2004). De Haas (2021) aspirációs-képességi megközelítése szerint a mobilitás tényleges megvalósulása az egyéni törekvések és a strukturális lehetőségek kölcsönhatásában alakul. A vizsgált szabályozás e strukturális lehetőségeket alakíthatja át azzal, hogy a beköltözést és a lakcímlétesítést többlépcsős megfelelési rendszerhez kapcsolja.

A tanulmány nem állítja, hogy a helyi önazonosság védelmére hivatkozó szabályozás szükségszerűen vagy minden esetben diszkriminatív módon működik. Arra mutat rá, hogy a formálisan semleges feltételek – különösen ha gazdasági, adminisztratív, morális, pénzügyi és térhasználati dimenziókban egymásra rakódnak – strukturálisan egyenlőtlen hozzáférést eredményezhetnek. E feltételek személyhez kötött eljárásokon, egyedi mérlegelési pontokon és társadalmilag egyenlőtlenül hozzáférhető erőforrásokon keresztül működnek, ezért különösen érinthetik azokat a csoportokat, köztük a roma/cigány népességet, amelyek bizonytalanabb munkaerőpiaci vagy lakhatási helyzetben vannak, alacsonyabb jövedelemmel, nagyobb háztartásmérettel vagy kevesebb adminisztratív erőforrással rendelkeznek, illetve társadalmi stigmatizációnak erősebben kitettek. E következtetés összhangban áll a társadalmi kizárás és területi stigmatizáció szakirodalmával (Wacquant, 2007; Ladányi & Szelényi, 2004; Virág, 2010; Kóczé, 2018, 2025; Váradi & Virág, 2015).

A kutatás módszertani korlátja, hogy dokumentumelemzésre épül, ezért a szabályozás normatív, diskurzív és intézményi kereteit tárja fel, nem pedig annak tényleges társadalmi hatásait méri. A további kutatások számára ezért esettanulmányok, interjúk és önkormányzati döntések elemzése lenne szükséges annak vizsgálatához, hogy a rendeletek miként működnek a helyi gyakorlatban, milyen társadalmi csoportokat érintenek, és hogyan alakítják a lakhatási mobilitás helyi lehetőségeit.

Összességében a helyi önazonosság védelmének szabályozása a térhez való hozzáférés, a letelepedés és a helyi tagság újraszabályozásának kortárs formájaként értelmezhető. A Hötv. és az arra épülő önkormányzati rendeletek a mobilitást nem megszüntetik, hanem a helyi megfelelés, az igazolhatóság és a mérlegelhetőség feltételei közé helyezik. Ebben az értelemben a helyi önazonosság védelme olyan kormányzási eszközként értelmezhető, amely a térbeli mobilitás lehetőségét a helyi közösséghez való tartozás, a társadalmi megfelelés és az önkormányzati mérlegelés feltételeihez kapcsolja.

Nyilatkozat az adatokhoz való hozzáférésről

A *Szociológiai Szemle* folyóirathoz benyújtott *A helyi önazonosság védelme mint a térbeli (im)mobilitás kormányzásának eszköze / The Protection of Local Identity as an Instrument for Governing Spatial (Im)mobility* című tanulmány szerzője a tanulmány kutatási adatait, a kapcsolódó kutatási dokumentációját stb. kérés esetén más kutatók számára is hozzáférhetővé teszi. Kérés esetén a szerzővel a mitrovics.zoltan@pte.hu e-mail-címen vehető fel a kapcsolat.

Nyilatkozat mesterséges intelligencia eszközök használatáról

A *Szociológiai Szemle* folyóirathoz benyújtott *A helyi önazonosság védelme mint a térbeli (im)mobilitás kormányzásának eszköze / The Protection of Local Identity as an Instrument*

for Governing Spatial (Im)mobility című tanulmány elkészítéséhez a szerző tartalomelőállításra alkalmas generatív mesterségesintelligencia-eszközt használt a rendeletek kategóriaalapú kódolásának előkészítő támogatása, a kódolási protokoll rendszerezése és az empirikus összehasonlító elemzés támogatása céljából: ChatGPT, OpenAI, GPT-5.4 Thinking. A kódolás végső ellenőrzését a szerző manuálisan végezte el, és felelősséget vállal a tanulmány tartalmának pontosságáért, hitelességéért és eredetiségéért.

A tanulmány elkészítése során az adat-előkészítéshez és a kategóriaalapú kódolás támogatásához használt generatív mesterségesintelligencia-promptok és a kapcsolódó dokumentáció nyilvános repozitóriumban érhetők el: https://doi.org/10.5281/zenodo.19662990. A feltöltött anyagok tartalmazzák a promptokat, azok alkalmazási célját, valamint a végleges kódolási protokoll leírását.

Irodalom

Adey, P. (2017). *Mobility* (2nd ed.). Routledge. https://doi.org/10.4324/9781315669298

Berger, V. (2018). *Térré szőtt társadalmiság – A tér kategóriája a szociológiaelméletekben*. L'Harmattan. https://btk.pte.hu/sites/btk.pte.hu/files/szociologia/Repozitory/Berger%20T%C3%A9rr%C3%A9%20sz%C5%91tt%2007.26.pdf

Blomley, N. (1994). *Law, Space, and the Geographies of Power*. Guilford Press.

Boros, J., & Mitrovics, Z. (2025). Kisebbségvédelem és a cigány/roma nemzetiségi oktatás aspektusai a 20. és a 21. században. In Hanák, Zs., Lengyelné Molnár, T., Révész-Kiszela, K., Simándi, Sz., Szűts, Z., & Szűts-Novák, R. (szerk.), *Az oktatás időszerű narratívumai* (HERA Évkönyvek XII., pp. 203–226). Debreceni Egyetemi Kiadó – Magyar Nevelés- és Oktatáskutatók Egyesülete. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.23928.35842

Cresswell, T. (2010). Towards a Politics of Mobility. *Environment and Planning D: Society and Space, 28*(1), 17–31. https://doi.org/10.1068/d11407

Dányi, D. (2000). A 19. század végi hazai belső vándorlás néhány jellemzője. In *Történeti demográfiai évkönyv 2000*. KSH Népességtudományi Kutató Intézet.

de Haas, H. (2021). A theory of migration: The aspirations–capabilities framework. *Comparative Migration Studies, 9*(1), 8. https://doi.org/10.1186/s40878-020-00210-4

Enyedi, Gy. (2012). *Városi világ*. Akadémiai Kiadó.

Fairclough, N. (2013). *Critical discourse analysis: The critical study of language* (2nd ed.). Routledge.

Faragó, L. (2016). Társadalmi-területi egyenlőtlenségek. *Tér és Társadalom, 30*(3), 118–123. https://doi.org/10.17649/TET.30.3.2803

Foucault, M. (1991). Governmentality. In Burchell, G., Gordon, C., & Miller, P. (szerk.), *The Foucault effect: Studies in governmentality* (pp. 87–104). University of Chicago Press.

Foucault, M. (2007). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978*. Palgrave Macmillan.

Gyáni, G. (1999). *Az utca és a szalon: Társadalmi térhasználat Budapesten, 1870–1940*. Új Mandátum.

Gyáni, G. (2008). *Budapest – túl jón és rosszon*. Napvilág Kiadó.

Horváth, S. (2004). *A kapu és a határ: mindennapi Sztálinváros*. MTA Történettudományi Intézet.

Illés, S., & Tóth, J. (2026). A jogi földrajzról egy belső vándorlási példán keresztül. *Comitatus: Önkormányzati Szemle, 36*(256), 67–79. https://doi.org/10.59809/Comitatus.2026.36-256.67

Kaufmann, V., Bergman, M. M., & Joye, D. (2004). Motility: Mobility as capital. *International Journal of Urban and Regional Research, 28*(4), 745–756. https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00549.x

Kóczé, A. (2018). Race, migration and neoliberalism: distorted notions of Romani migration in European public discourses. *Social Identities, 24*(4), 459–473. https://doi.org/10.1080/13504630.2017.1335827

Kóczé, A. (2025). Codifying Belonging: The Legalization of Racialized Exclusion in Europe, *VerfBlog,* október 15., https://verfassungsblog.de/codifying-belonging/, https://doi.org/10.59704/2507072b4fdcbbcd

Kovách, I. (2012). *A vidék az ezredfordulón*. Argumentum.

Ladányi, J., & Szelényi, I. (2004). *A kirekesztettség változó formái*. Napvilág Kiadó.

Melegh, A. (2011). Globalizáció és migráció Magyarországon. *Educatio, 20*(2), 166–180.

Messing, V. (2025). *A „Helyi önazonosság védelméről" szóló törvény alapján született helyi rendeletek nyers elemzése.* ResearchGate. https://doi.org/10.13140/RG.2.2.23101.73441

Nemes Nagy, J. (2014). Térelmélet, tudománytörténet, tértudományok. *Tér és Társadalom, 28*(1), 173–178. https://doi.org/10.17649/TET.28.1.2609

Pomogyi, L. (2001). *Szegényügy és községi illetőség a polgári Magyarországon* (Jogtörténeti Értekezések 24). Osiris. https://www.szaktars.hu/osiris/view/pomogyi-laszlo-szegenyugy-es-kozsegi-illetoseg-a-polgari-magyarorszagon-jogtorteneti-ertekezesek-bibliotheca-iuridica-publicationes-chathedrarum-2001/?pg=4&layout=s

P. Szilczl, D. (2018). Bevezetés a kritikai diskurzuselemzésbe. *Jel-Kép: Kommunikáció, Közvélemény, Média,* (3), 3–25. https://doi.org/10.20520/Jel-Kep.2018.3.3

Sheller, M. (2018). *Mobility justice: The politics of movement in an age of extremes*. Verso.

Sheller, M., & Urry, J. (2006). The New Mobilities Paradigm. *Environment and Planning A: Economy and Space, 38*(2), 207-226. https://doi.org/10.1068/a37268

Szépvölgyi, E. (2019). A szegényügy dualizmus kori rendezése, a községi illetőség jelentősége. *Jogtörténeti Szemle,* (3–4), 81–88.

Tomay, K., & Berger, V. (2024a) Habitus és térbeliség viszonya a vidéki dzsentrifikáció kapcsán. *Socio.hu Társadalomtudományi Szemle, 14*(2), 129–150. https://doi.org/10.18030/socio.hu.2024.2.129

Tomay, K., & Berger, V. (2024b). Inclusion or Exclusion? The Spatial Habitus of Rural Gentrifiers. *Social Inclusion,* 12, Article 7787. https://doi.org/10.17645/si.7787

Váradi, M. M. (2020). Az (im)mobilitás dinamikái vidéki terekben - szakirodalmi kitekintés empirikus kiegészítésekkel. *Tér és Társadalom, 34*(3), 114–141. https://doi.org/10.17649/TET.34.3.3285

Váradi, M. M., & Virág, T. (2015). A térbeli kirekesztés változó mintái vidéki terekben. *Szociológiai Szemle, 25*(1), 89–113.

Virág, T. (2010). *Kirekesztve: Falusi gettók az ország peremén*. Akadémiai Kiadó.

Wacquant, L. (2007). Territorial stigmatization in the age of advanced marginality. *Thesis Eleven, 91*(1), 66–77. https://doi.org/10.1177/0725513607082003

Wodak, R. (2015). *The Politics of Fear.* Sage. https://doi.org/10.4135/9781446270073

Zongor, G. (2026). Az önazonosság védelme, vagy valami egészen más. *Comitatus: Önkormányzati Szemle, 36*(256), 45–66. https://doi.org/10.59809/Comitatus.2026.36-256.45

Zsinka, F. (2024). Mobil szociológia? Az új mobilitási paradigma programja a szociológia megújítására. *Szociológiai Szemle, 34*(1), 83–116. https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.2024.1.4

Zsinka, F., & Berger, V. (2026). Térbeli habitus és (im)mobilitás narratívái a vidéki periférián. *Szociológiai Szemle, 36*(1), 1–28. https://doi.org/10.51624/SzocSzemle.19165

Jogforrások

1871. évi XVIII. törvénycikk a községek rendezéséről

1886. évi XXII. törvénycikk a községekről

1898. évi XXI. törvénycikk a nyilvános betegápolás költségeinek fedezéséről

2025. évi XLVIII. törvény a helyi önazonosság védelméről

240/2025. (VII. 31.) korm.rendelet a helyi önazonosság védelméről szóló törvény jogvédelmi eszközeinek alkalmazására vonatkozó szabályokról

Magyarország Alaptörvénye